

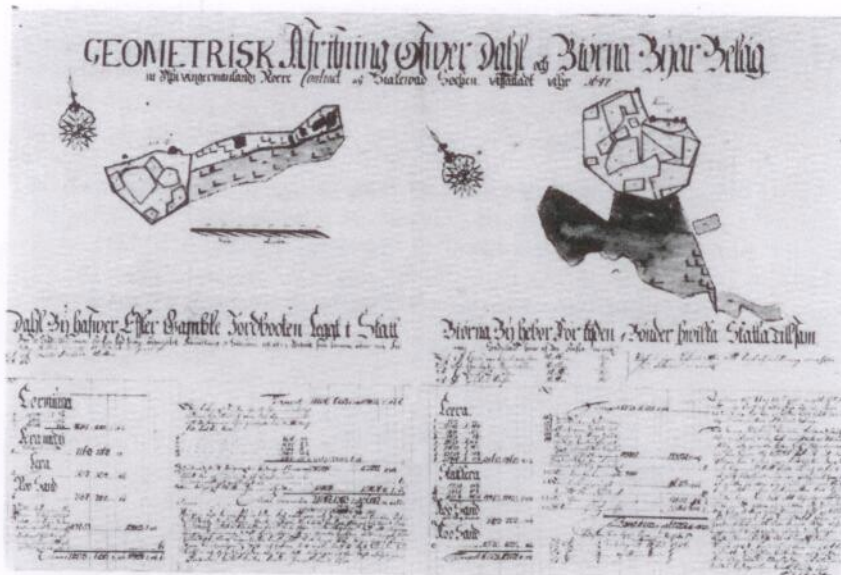
Björna by

Byn räknades som sockencentra från den tid Björna blev egen socken. Andra samhällen som Björna stationssamhälle och Långviksmon gör nu med en viss rätt anspråk på detta epitet. Björna by är dock kyrkby och därmed församlingens centralort. Dess äldre historia visar en viss stabilitet som en genuin bondby. Under det stora nordiska kriget led byn svårt med flera ödehemman som följd, men den repade sig snart och återtog sin plats som en av de folk tätaste i socknen.

Den äldsta kartan över Björna by upprättades år 1646 av lantmätare Jacob Christopherson Steenklyft. Han kartlade även de andra sex byarna i socknen.

Björna by hade då tre gårdar, vilka låg på den s. k. Hammarn, och sammanlagt skattades för 1 mantal 8 seland (32 seland). I byn såddes 10 15/16 tunnland med säd. Från lägdorna skördades fyra lass hö och från ängarna 10 lass. Byn hade bra mulbete, timmerskog och kvarnställe samt laxfiske. Svedjande förekom i ringa omfattning.

År 1697 upprättade lantmätare Christopher Christopherson Mört ävenledes en karta med kartbeskrivning över Björna by (se foto). Då fanns i byn fyra åboar - Christian Christiansson, Christoffer Samuelsson, Erik Larsson och hustru (änkan) Brita. Av kartbeskriv-

Lantmätare Christoffer Christopherson Mörts karta över Björna by 1697. Vänstra delen av kartan upptar Dahls by i Själevad.

ningen framgår följande: Änget vid Lillån översvämmas varje år, så att höet flyter bort. Till denna by finns timmer, takved, järtzell (gårdsgårdsvirke), stör, näver, bark, löv och mulbete. Uti gamla tider har byamännen fiskat i de sjöar, som ligger uppe i fjällbygden, och därvid blivit välsignade med en myckenhet av gäddor och abborrar till salu. Men nu för tiden finns inget mera fiskevatten till byn, undantagandes att byamännen med nät fångar abborrar och gäddor i Hundsjön och Hunwattne (Stattjärn?). Lax (fiskas) sommar, höst och vinter men knappast till husbehov. Förf. anm. med lax kan lantmätaren mena laxöring. Flera laxvatten finns inte till denna by. Akern är på c:a 12 tunnland och ängen inom åkerhagen c:a 47 tunnland. Byn ligger uppe i fjällbygden, och jorden är av lera. Man skattar smör och ost. Det är mycket frostlänt. Husen, hölador och gårdsgårdar är goda. Av åkerjorden trädes tredjedelen vart 3:e år.

Följande husdjur finns:

Litt. A.	5 kor,	1 ungnöt,	10 får,	1 häst
» B.	5 »	4 »	1 »	»
» C.	4 »	4 getter,	4 »	1 »
» D.	2 »		1 »	»

Som exempel på förmögenhetsförhållandena kan nedanstående förteckning över taxerade förmögenheter i kyrkbyn från år 1800 få utgöra ett exempel.

Förmögenhet i fastighet

Nr 1.	Bonden	Mårten Persson	15/96 mant.,	562 daler	24 sk. sp.
	»	Per Mårtensson	15/192 »	152 »	15 »
	»	Erik Mårtensson	15/192 »	281 »	12 »
Nr 2.	»	Per Jonsson	15/98 »	532 »	24 »
	»	Jon Jonsson	15/96 »	562 »	24 »
Nr 3.	»	Hans Salomonsson	15/96 »	562 »	24 »
	»	Jon Persson	15/96 »	562 »	24 »
Nr 4.	»	Fredric Ersson	15/96 »	562 »	24 »
	»	Jon Andersson	15/96 »	562 »	24 »
	Kapellpredik.	Själänder	1/12 »	300 »	- »

Exempel på skatter år 1801 i Björna by

Uppbördslängd år 1801 å uppskattningsmedel och mantalspengar:

	Skatt			Mantalspengar		
	Daler	Skilling	Runst.	Daler	Skilling	Runst.
Mårten Persson	10			31		2
Per Mårtensson	2	21	9	36		
Erik Mårtensson	6	22		9		4
Per Jonsson	9	12		39		2
Jon Jonsson	10			42		11
Hans Salomonsson	11			35		2
Jon Persson	10	16		43		7
Fredric Ersson	9	16		1		
Jon Andersson	6	20		7		
Kap.pred. Själänder	3	1	12			39

Så några 1700-talsbönder:

Nr 1. Bonden Christian Christiansson, f. 1652 i Finland, gift med Anna Johansdotter, f. 1657 i Björna. Hemmanet övertogs av sonen Johan Christiansson, f. 1683, gift med Brita Pärsdotter, f. 1678 från Nävertjäl. Deras son Pär Johansson, f. 1713, övertog sedan hemmanet. Han var gift med Cherstin Christoffersdotter.

Nr 3. Bonden Hans Salomonsson, f. 1703. Hemmanet övertogs av sonen Salomon Hansson, f. 1726, och därefter av dennes son Hans Salomonsson, f. 1759, d. 1843, vilken var gift med Stina Johansdotter, f. 1757, d. 1815. Deras son Salomon Hansson, f. 1787, blev betrodd kommunalman i Björna under 1800-talets förra hälft.

27

28

*Johan
rosenschöld
af
Byarna*

KONGL. MAJ:TS
 TILL SVERIGE OCH NORRIGE,
 MIN ALLERNÄDIGSTE
ÖFRINGS OCH HERRES
 TROTJENARE, HÄRADSHÖFDING
 ÖFVER
 NORRA ANGERMANLAND,
JOHAN MUNCK AF ROSENSCHÖLD

24.SCH

[Redacted]

*Johan
rosenschöld
af
Byarna*

12.5.1800

[Signature]

12.5.1800

[Signature]

er vederligt: Att År Ett Tusende Åtta Hundrade
 Åttio, den 30 april
 i förrättade Lagtima vintar Ting med Sjå.
 rådgångs Tingstag uti NO, anmålde
Johan Johansson det
 År Sköte måtte blifva beviljad å Skattehemmanet No:
 och Treffertocals Island, *Byarna*, som
 är genom Afhandling af den 26 Märki 1021 sig
 fivat utaf Pehr Petersson och Hustru
 i hvar sin del emottit 40 pr.
 ting af 1111 Örtisöcker 5 sk. 4 rik.
 20, och för det af det förmaner till
 är en, enligt ofvannämnde af
 deling.

och allbenstund af Lagfarts-Protocollerne inhämtades, det
 ade Fång wid Trenne Ordinarie Ting Uppbud blifvit be-
 , nemligen den 30 april 1800 3 Decem.
 1021 samt 30 april 1022

Kongl. Fbrordningen den 13 Junii 1800 påbudne allmän-
 lysning i Soekne-Kyrkorna, samt Anslag å Rättens dörr
 gått, utan något under Laga Ståndstiden anmålde Lagligt
 er: Förbensfull, och i förmågo af I och IV Cap. Forba-
 1, samt Högst återopade Kongl. Fbrordning, pröfvade
 ned Råmden skäligen döma till Fasta, samt förklara *Joh-*
an Johansson för rättar och laglig

Egare till *N: 2, 3 $\frac{3}{4}$ Seland i Björna*
, med allt hwad derunder nu lyder, eller fram-
deles enligt Lag tillvinnas kan; Och fördrifte sig ej någor detta
Laga Fång klandra, eller annorledes deruti intrång göra, wid
Bot, som för Domqwal.

De ärlige och beskedlige Män, som med mig i Rätten sutto,
finnas främst i Domboken anteknade, och äro faste Wittnen
här till.

Till yttermera wiso hafwer Jag detta med egen hand un-
der skrifwit, samt så wäl med Héradets Sigill, som mitt eget
anborna Sköldemärke bekräftat, som skedde å tid och ort som
ofwan skrifwit står.

På Hérads, Rättens wagnar

J. Munck af Rosensköld

Lagfartsprotokoll från 1822 varvid Johan Johansson beviljades lagfart å skatte-
hemmanet nr 2, 3 $\frac{3}{4}$ seland i Björna, vilket han förvärvat av Pehr Pehrsson och
hans hustru för 1.111 riksdaler fem skilling och fyra runstycken banko.

KONGL. MAJ:TS
TILL
SVERIGE och NORRIGE,
MIN ALLERNÄDIGSTE
KONUNGS OCH HERRES
TROMAN,
LAGMAN och HÄRADSHÖFDING
öfver

Ångermanlands Norra Domfaga,

J A G

JOHAN MUNCK AF ROSENSCHÖLD,

Johan Munck af Rosenschöld
 J. G.

Gör veterligt: Att år 1836 den 1de December då jag för-
 rättade Lagtima ¹⁸³⁶ Ting med ¹⁸³⁶ Tingslag uti
^{Ångermanlands Norra Domfaga} kom för mig och sittande Rätt
 Erik Andersson af Björna
 och Ulrika Abrahamsdotter
 med anmälan att erhålla Fasta och Sköte upå
 hemmanet nr 2 i Björna
 som de sig förvärfvat genom Afhandling den 23de April
 1835 af Johan Johansson
 af Björna hustru Kristina Eriks-
 dotter för en Summa af Ett-
 tusender, Sjuhundreder, Sju-
 tior, Sju riksdaler, 86 Skillingar
 och hundra Gällningar till
 enkan Kristina Eriksdotter
 med flere milckord uppfyllandes.

Johan Munck af Rosenschöld
 J. G. Erik Andersson af Björna -

Första sidan av lagfartsprotokoll från 1836 för Erik Andersson och hans hustru
 Ulrika Abrahamsdotter å hemmanet nr 2 i Björna.

Några 1800-talsbönder kan även nämnas:

Bonden Anders Ersson, f. 1776 i Björna, gift med Anna Jonsdotter, f. 1781. Deras son Anders Andersson d. ä., f. 1810 och gift med Maja Kajsa Nilsson, f. 1814 i Movattnet. Till skillnad från andra kallades han för Gammel-Anner's Annersen. De hade tre söner, Anders f. 1849, Nils f. 1851, och Erik f. 1853. Anders Andersson d. y. övertog hemmanet och dog 1906. Erik Andersson, författarens morfar, blev handlare i Björna, där han dog 1900. Nils Andersson blev bonde i Björnsjö.

År 1826 sålde bonden Olof Olofsson i Björna sitt hemman till bonden Abraham Tomasson-Kruskopp och hans hustru Stina Johansdotter i Nybyn för 1.651 riksdaler 23 skilling banko. Författaren är 6:e led från dessa. Efter mannens död 1832 såldes hemmanet på auktion 1837 till bonden Anders Nilsson i Nybyn. Samma år bytte han hemman med bonden Jon Jonsson d. y. i Uttersjön, vilken sedan blev bonde i Björna. Hans far Jon Jonsson d. ä. följde med som förmanstagare. Till saken hör även, att Anders Nilsson aldrig flyttade till Uttersjön, då han redan 1838 sålde hemmanet till Jonas Petter Nilsson, stamfadern för Johanssönerna i Uttersjön. Många ättlingar till Jon Jonsson d. y. finns kvar i Björna.

Slutligen skall nämnas torparen Fredrik Fredriksson, f. 1795 i Björna, gift med Brita Andersdotter, f. 1792 i Studsviken. De hade hemman både i Studsviken och Locksta men flyttade sedan till Björna, där de brukade ett torp på den s. k. Fredriksbacken. Deras son Anders Fredriksson övertog torpet efter föräldrarna. Ättlingar finns kvar i byn.

Klockaren och bonden Jonas Grundström, f. 1816, d. 1899, är omtalad på annat ställe. Han gifte sig med Abr. Kruskopps dotterdotter, och släkten Grundström har många ättlingar.

Den äldsta bebyggelsen i byn torde ha varit på den s. k. Hamnarn, dit den även nu är koncentrerad. Det hålls även för troligt, att bebyggelse kan ha funnits på Högåkern närmare Lillån, ty där finns rester av husgrunder. Äldre kartmaterial styrker dock icke antagandet.

Storskifte ägde rum i Björna 1796–1798, avvittring 1807–1808 och laga skifte 1827–1829, 1853–1862, 1891–1893 och 1908–1909 laga delning av samfälligheter.

I tidigt skede hade byn en skvaltkvarn på södra sidan om Gideforsen. Enligt lantmätare Lars Ekorns karta och lantmäteriförrättning i Gide by 1783 tvistade Björna och Gide byamän om denna kvarn. Någon ändring företogs ej. En större byakvarn byggdes, troligen under tidigt 1800-tal, vid Björnafallet i Gideälven. Den användes till inemot sekelskiftet men är nu borta. Varje bonde hade

Klockargården i Björna by med klockaren Jonas Grundström och hans familj, troligen omkring 1865 eller 1870. Gården är en s. k. helkorsbyggnad omgiven av ett antal uthus och den gamla mangårdsbyggnaden.

sina bestämda kvarndagar, men även torpare fick använda den mot en mindre ersättning.

Björnaborna uppförde även en enbladig ramsåg i den s. k. Sågbäcken, som rinner från Västersjön till Lillån. Sågen var igång större delen av 1800-talet, och där sågen stått uppfördes en s. k. spånhyvel, som användes till c:a år 1930. Den är nu borta. När den gamla sågen kasserades, byggdes 1885-1886 en flerbladig ramsåg i Sågforsen i Lillån. Tyvärr underhölls den ej utan fick förfalla, varför den revs omkring 1940.

Av en karta från 1758-1767 framgår, att björnaborna hade sina fäbodar nordväst om Ryssjö by. Platsen torde nu vara svår att hitta. På grund av bättre betesmarker uppfördes nya fäbodar c:a 9 km från byn norr om Rötjärn. Det var liv och rörelse i de fäbodarna ett tiotal år in i vårt århundrade. De underhölls ej utan fick förfalla, och till slut blev det »kaffeved» av dem! Skada!

Jakt och fiske har varit bra under tidernas lopp men har blivit sämre på senare tider. (Mer därom under kapitlet jakt.)

Jordbruk med boskapsskötsel var förr viktiga näringsgrenar, och mycket kor och hästar jämte ungdjur hade befolkningen. Nu finns inga hästar i byn men desto fler traktorer. Förr bärgades mycket hö från utslätter efter Lillån och Oxbäcken. Hö skördades även från flera myrar, t. ex. från Skarsmyren, till långt in i vårt århundrade. Att det var viktigt med utslätter framgår av storskifteshandlingarna, ty varje bonde fick sin del av slätterängarna Lilloxa och Storoxa efter Oxbäcken, som rinner från Stattjärn till Gideälven. Många har fortfarande kor, och i tre fall är det stora kreatursbesättningar - bröderna Tage och Torsten Eriksson, Markus Persson och Ragnar Grundström (KR-jordbruk). Frågan är om det icke hålls flera kor nu än i »den gamla goda tiden». Säkert är att mjölmängden från byns kor är större nu än förr.

Sedan skogsavverkningarna i trakten började på 1850-talet, och de flesta bönder först sålde avverkningsrätten och sedan hemmanen till det dominerande skogsbolaget på orten, blev skogsbruket en mycket viktig ingrediens i arbetslivet för de flesta byborna. Större delen av bondeskogarna utom i ett par fall äger nu Mo och Domsjö AB, som haft skogsförvaltare och annan personal placerad i stations-samhället och runt om i socknen sedan 1890-talet. De bönder, som sålde sina hemman, blev först bolagsarrendatorer (landbönder), men i en del fall återköptes ägostyckningarna. Nu finns det alltså åtta bönder med eller utan skogsskiften.